

VISST KAN INFLATIONEN HEJDAS!

Av civilingenjör OSCAR LUNDQVIST

Varje skattes kärpning har en inflationsfrämjande effekt, men den främsta orsaken till inflationen ligger i löntagarnas ständigt återkommande krav på generellt ökade löner. Inflationens källa är belägen vid Barnhusgatan i Stockholm, LO-högkvarteret, hävdar civilingenjör Oscar Lundqvist. Det finns emellertid ett radikalt botemedel, anser förf., nämligen att riksbanken förständigas att klart säga ifrån, att den inte kommer att öka den utelöpande sedelmängden, om parterna på arbetsmarknaden genomdriver löneökningar av inflatorisk karaktär. "Det måste göras rent hus med alla de teser, genom vilka icke blott löntagarnas utan även många andras omdömen förvillats", slutar förf. sin artikel.

Skall man kunna bemästra inflationsproblemet — om man nu verkligen vill detta — måste man ha klara och entydiga begrepp som utgångspunkt för sitt resonemang och för de åtgärder man vill föreslå. Först och främst gäller det att definiera begreppet fast penningvärde, det vartill man syftar. Därefter har man att söka utröna de verkliga orsakerna till att vårt penningvärde fallit och vidare att undersöka om dessa orsaker går att undanröja.

Med inflation menar man numera — populärt — varje försämring av penningvärdet, vad som än orsakat försämringen. Värdeförsämringen ger sig till känna genom att man erhåller mindre valuta för de pengar man ger ut, värdet må ligga i varor eller i tjänster. Men eftersom tjänster i realiteten alltid betalas med varor är det på varupriserna det kommer an vilken valuta man erhåller för pengarna. Det är också efter varuprisernas stegring som man, oftast aldeles riktigt, bedömer hur mycket pengarna förlorat i värde, hur långt inflationen fortskridit.

Vad är då ett varupris? Ehuru för klarhetens skull något lång-

randigt kan ett varupris definieras på följande sätt. Priset för en vara är den i landets mynt angivna summan av de ersättningar som utbetalats eller uttagits för de i varan nedlagda prestationerna, manuella eller intellektuella, allt ifrån det att råvaran hämtats ur jorden och till dess vara överlättes till köparen. När en köpare betalar ett begärt varupris är det således i själva verket en viss mängd prestationer som han betalar för och får som valuta för sina pengar. Härav kan slutas att ett lands penningvärde är fast, ingen inflation föreligger, så länge en och samma mängd *inom landet* utförda prestationer betalas med ett och samma belopp i landets mynt. Den valuta som erhålles för penningheten blir då ständigt densamma.

Det faller av sig självt att det här kan vara fråga endast om inom landet utförda prestationer. Vad än som sker i ett främmande land kan rimligtvis icke påverka det egna landets penningvärde, får ej tillåtas göra detta. I annat fall skulle det vara utsiktslöst att söka bevara det egna penningvärdet. Det var vi själva som på sin tid fastställde den svenska kronans guldparitet, dess värde i den internationella guldvalutan. När denna guldparitet gått förlorad så ligger skulden för detta uteslutande hos oss själva.

En prisstegring är inte alltid inflatorisk

Den här ovan framlagda definitionen på ett fast penningvärde får emellertid icke tolkas så att alla priser måste vara fasta för att penningvärdet skall kunna sägas vara fast. Den i en viss vara nedlagda mängden prestationer kan variera från tid till annan, därmed också dess pris. Den erfarenheten fick vi göra i rikt mått under det senaste världskriget. Många råvaror måste då hämtas från mera avlägsna orter eller utbytas mot andra, mera svårbearbetade råvaror. Genom hindren för sjöfarten fördrades hemfrakterna för importvarorna oerhört. Till följd härav var det många varor som steg i pris både snabbt och starkt.

Så långt dessa prisstegringar helt orsakades av ökade realkostnader, dvs. av att varornas tillverkning och hemförsel krävde ett större mått av prestationer, kunde det dock ej vara tal om någon inflation. En köpare fick visserligen en mindre varuvolym för sina pengar men i denna mindre varuvolym var nedlagd samma mängd prestationer som i den förut större varuvolymen. Realvalutan för pengarna, alltså valutan mätt i den erhållna mängden prestationer, var oförändrad.

Å andra sidan kan ett oförändrat varupris vara ett tecken på inflation. Detta fall föreligger när priset för en vara icke sänkts trots att dess tillverkning rationaliserats.

All verklig rationalisering innebär ju att varuframställningen sker med insats av en mindre mängd prestationer. Sänkes då icke produktpriset i relation härtill, innebär detta att producenten eller hans anställda — eller bägge parterna — betingat sig högre ersättning för sina oförändrade prestationer. E huru köparna får lika stor varumängd för sina pengar är deras valuta, mätt i arbetsprestationer lägre. Realvalutan för köparnas pengar har därmed nedgått och inflation tillstött.

Påverkas inflationen av skatterna?

Många anser att när varuskatten höjdes den 1 juli 1965 så blev följden härav en allmän prisstegring av inflatorisk karaktär. Varuskatten är dock icke en ersättning för i varan nedlagda prestationer och den kan följaktligen icke ingå i varupriset: skatten är en avgäld till staten som konsumenterna har att erlægga i samband med sina varuköp. Om denna avgäld tas ut separat eller om den är inbakad i den betalning — obs icke pris — som begäres av köparna är i sak likgiltigt. Höjes varuskatten är det endast denna avgäld till staten som ökas men några varupris höjs icke. Den höjda varuskatten medförde således icke någon allmän prishöjning, än mindre en sådan av inflatorisk karaktär.

Det har även föreslagits att genom en skärpning av den direkta

skatten söka motverka inflationen. Enligt detta skulle det finnas ett samband mellan skatter och inflation, men vilket detta samband är har aldrig klart redovisats och det torde ej kunna fattas av andra än dem som betraktar en skärpt beskattning som universalbotemedlet mot alla störningar i samhällsekonomin. Att införa skattepolitiken som ett moment i penningpolitiken är att ge skattepolitiken en uppgift som den icke har och icke skall ha.

Skatteskarvningar av alla slag höjer medborgarnas levnadskostnader, detta är riktigt, men det är en höjning som icke har det ringaste direkta samband med inflationen. Däremot har vi god erfarenhet av att skatteskarvningar så gott som ofelbart föranleder krav på — inflatoriska — löneökningar. Skatteskarvningar har således en klart inflationsfrämjande effekt, icke en inflationsdämpande.

Inflationens källa

Sedan många år tillbaka har de fackligt organiserade arbetarna i vårt land vid varje avtalsuppgörelse — utom den år 1950 — rest och lyckats genomdriva krav på generellt ökade arbetslöner, dvs. de har krävt ökad ersättning även för helt oförändrade arbetsinsatser. Kravet har motiverats med att det inte är mer än rätt att de LO-anslutna genom löneökning utfår sin beskärda del av den allmänna välförbättring som den ökade produktionsvolymen möjliggjort. Där-

till har herr Geijer i LO fogat den tesen att löneökningar i takt med produktionsökningen icke får inflatorisk verkan. Enligt vad som visats i det föregående är denna herr Geijers tes helt oriktig. En löneökning vid oförändrade arbetsinsatser är alltid inflationsdrivande, ja mer än detta, den är inflation. Tesens omsättande i praktik har också varit ödeläggande för vårt penningvärde, som sedan år 1939 nedgått med något mellan 70 och 75 procent. Med gott fog kan därför sägas att inflationens källa är belägen vid Barnhusgatan i Stockholm.

Herr Geijers tes blir icke sannare därför att Svenska Arbetsgivareföreningen till synes accepterat den, ehuru säkert motvilligt och blott inför hotet av en arbetskonflikt. Så till vida har alltså SAF att med LO dela ansvaret för den genomlidna inflationen.

Vad herr Geijer förbiser eller icke vill inse är att en produktionsökning kan åstadkommas endast genom produktionens rationalisering och genom ökade individuella arbetsinsatser. Genom de prissänkningar som bör och skall följa på rationaliseringen erhåller alla medborgare sin beskärda del av produktionsökningen, alltså icke enbart de kroppsarbetande. Den lönepolitik som bedrivits har lett till att otaliga medborgare i små omständigheter fått sitt läge förvärrat. Samtidigt har penningsspararna, de som med sina besparingar

finansierat rationaliseringen, fått se realvärdet av sina besparingar nedgå i takt med inflationens fortskridande. En lönepolitik som fått sådana följder den kan sannerligen icke kallas vare sig social eller demokratisk.

Egna erfarenheter

Finns då något medel att hindra en fortsatt inflation, att avbryta kapplöpningen mellan löner och priser? Den frågan har vi själva under de närmaste åren efter det första världskriget besvarat jakande. Det lyckades då för oss att icke blott få en snabbt fortskridande inflation att avstanna, utan vi kunde till och med förbyta den i en deflationsprocess så stark att guldpariteten för sedlarna kunde återvinnas. Vi förmådde alltså då att höja sedelvärdet: därmed är det till fullo bevisat att möjlighet finns att bevara det.

Det medel som då användes var en av riksbanken företagen utomordentligt stark beskärning av den utelöpande sedelmängden, främst genom indragning av lämnade krediter, icke minst krediter till de enskilda bankerna. Så gott som hela näringslivet råkade härigenom i likviditetssvårigheter och massor av företag, även normalt fullt livskraftiga sådana måste slå igen. Vi fick uppleva en ytterligt svår konjunkturkris med massarbetslöshet i följe.

Den kraftiga indragningen av sedlar till riksbanken betydde en

lika kraftig beskärning av den fria köpkraften på marknaden. Det fanns ej tillräckligt med pengar för att producenterna till rådande höga priser kunde få avsättning för sina varor. Samtidigt måste producenterna för att stärka sin likviditet på allt sätt söka öka avsättningen. Följden blev realisationer till starkt nedsatta priser och så småningom tvång att sänka arbetslönerna till paritet med dessa sänkta priser. Med den hårda penningpolitiken fortsatte riksbanken ända till dess förkrigsnivån för priser och löner uppnåts, därmed också guldpariteten för sedlarna.

Det är mycket möjligt, kanske till och med troligt, att vi ej helt kunnat undgå en efterkrigskris, detta därför att så många stater handlade på samma sätt som vi. Vår kris hade dock säkert blivit avsevärt mildare — icke minst för löntagarna — om vi inskränkt oss till att sätta stopp för vidare inflation, icke sökt driva denna tillbaka. De skadeverkningar och orättvisor som åtföljer en inflation kan dess värre aldrig genom en efterföljande deflation göras ogjorda eller sonas. Så långt därifrån, att en deflation åstadkommer nya skadeverkningar och nya orättvisor. Däremot kan man mycket väl införa en ny valuta, hos oss kanske en nykrona motsvarande fyra nukronor. Därmed skulle man kunna undgå eller minska det förakt för penningen som nu är tydligt skönjbart. Västtyskland,

Finland och Frankrike har visat att ett sådant byte av valuta kan ske snart sagt helt smärtfritt.

Den hårda läxan från de första åren av tjugotalet bör ha lärt oss, dels hur vi skall handla för att få inflationen att avstanna, dels hur vi icke skall handla om vi vill undgå en mer eller mindre svår depression. Det var ett rent penningpolitiskt medel som då tillgreps: en drastisk indragning av den utelöpande sedelmängden. Den politiken skall vi noga akta oss för att upprepa. Däremot bör vi nu och för framtiden hålla sedelförsörjningen så pass stram att det inom ramen för denna, rättare sagt inom ramen för den del av sedelförsörjningen som kan betraktas som fri köpkraft, icke finns utrymme för inflatoriska prisstegringar. I och med detta finns det ej heller utrymme för inflatoriska löneökningar, högre löner för samma arbetsprestationer.

En upprepning av Palmstruchska bankens sedelpolitik

Att rätt handha sedelutgivningen är hos oss en riksbankens sak, denas och ingen annans. De enskilda bankerna få ju ej ge ut några egna sedlar och de kan således i fråga om sedelförsörjningen varken göra till eller från, detta såvida man icke ställer det absurda kravet på dem att de skall låta insatta medel ligga oanvända. Så långt har dess bättre ej heller riksbanken

gått i allt sitt oberättigade klander av de enskilda bankerna.

En sådan stram penningpolitik, som här ovan förespråkats, har vår riksbank icke fört, rättare sagt icke tillåtits föra. Från regeringens sida har nämligen i klara verba sagts ifrån att "det ej kan få komma i fråga att riksbanken för en annan politik än regeringens". I realiteten är det därför regeringen och främst dess finansminister som är ansvarig för den överförsörjning med betalningsmedel som ägt rum. En finansminister vilken som vår nuvarande med jämnmod finner sig i en årlig försämring av penningvärdet med några procent, rent av vill förneka att den kan kallas för inflation, gör mera skäl för benämningen inflationsminister.

Här skall ej göras ens ett försök att ange en exakt siffra för hur stor överförsörjningen med betalningsmedel är. Dock gör man sig säkert icke skyldig till någon överdrift om man vågar påstå att sedelförsörjningen i dag är minst fyra gånger den som verkligen erfordrats för ett normalt fungerande näringsliv — om 1939 års penningvärde kunnat bevaras. Uppenbart för alla torde också vara att utan denna överförsörjning hade hela den genomlidna inflationen varit otänkbar.

Nakna sanningen är att vår riksbank gjort — eller tvingats göra — samma misstag som den Palmstruchska banken för trehundra år sedan. Den banken gav ut sedlar

till sådant överflöd att den blev ur stånd att infria sin förbindelse att vid anfordran inlösa sina sedlar i klingande mynt. Den gången var det ingen tanke på att lösa banken från denna förbindelse utan den fick gå i konkurs. I våra dagar har man genom ett enkelt riksdagsbeslut satt ur kraft myntlagens föreskrift om riksbankens skyldighet att vid anfordran inlösa sina sedlar till å dem angivet värde i guld. I realiteten betyder detta att sedelinnehavarna och penningspararna för sina fordringar på riksbanken utsatts för tvångsaccord, icke sådant tvångsaccord i konkurs som enligt lag kan få förekomma, utan tvångsaccord utan konkurs.

Recept mot inflation

Efter detta är det ganska lätt att förstå vad som bör göras för att förhindra fortsatt inflation. Det viktigaste är att riksbanken klart säger ifrån, förständigas att säga ifrån att den icke kommer att öka den utelöpande sedelmängden, om parterna på arbetsmarknaden medger eller genomdriver löneökningar av inflatorisk karaktär, högre löner för oförändrade arbetsinsatser. En sådan deklaration lär göra fullt klart för landets producenter att de vid prisförhöjningar, framtvungna av löneökningar, icke kan få avsättning för samma produktionsvolym. De måste inskränka produktionen och därmed försämma lönsamheten. Därtill måste de friställa arbetskraft. Både för egen

skull och för landets måste de bestämt avvisa alla krav på generella löneökningar.

Löntagarna i gemen kanske ännu icke lika klart inser dessa konsekvenser av en missriktad lönepolitik: de bör upplysas härom. Det måste göras rent hus med alla de känslobetonade teser, direkt osanna eller halvförljugna, genom vil-

ka icke blott löntagarnas utan även många andras omdömen förvillats. Går löntagarna trots allt till strid, det vanvettigaste som kan hända, skall varken stat eller riksbank ingripa på annat sätt än just genom upplysning, sann upplysning om de ekonomiska realiteterna. Dem kommer man aldrig förbi.

Lämplig julklapp

Presentkort kan rekvireras genom att
prenumerationsavgiften, kr 25: —, insättes å
Svensk Tidskrifts postgirokonto nummer 7 27 44.

Angiv dels egen dels mottagarens namn
och adress på girokupongen.